

TAÍNOVÉ A KRYŠTOF KOLUMBUS

Kamila Bíziková, Michal Prchlík, ZŠ a MŠ Střílky

Záznam experimentu kriticky vyučujících pedagogů a pedagožek

Třída: 8. ročník, deset žáků a žákyn

Předmět: dějepis, téma renesanční zámořské objevy

Časová dotace: 3 vyučovací hodiny v celku, vedeno v tandemu

Přílohy:

- [video 1492 Conquest of paradise, 7 minut](#)
- [krácené úryvky z Kolumbova deníku](#)
- [úryvek z článku o knize Howarda Zinna z Washington post; originál](#)

Kompetence kriticky vyučujících pedagogů a pedagožek:

- zapojuje do učení celistvost člověka (učíme se nejen hlavou – bereme do hry i tělo a emoce)
- rozvíjí vnímání a vidění celku (vidět celý les spíše než jeden strom)

Fáze spirály Futuropolis: probouzení z ticha, špetka kritického bádání

Záměr: Zažít si různé pohledy na minulost, pohled evropského příběhu a pohled domorodého příběhu. Spojit to, že informace o historii je jedna část a že je významné, jak se tyto informace vykládají – jak se mění příběh podle toho, kdo ho „vypráví“. Podpořit jak čtenářskou gramotnost, tak zážitek a zapojení pocitů a smyslů.

Metodická poznámka:

- Projekt byl koncipován pro 10 lidí – pro větší skupinu by asi bylo dobré aktivity rozdělit do více skupin či pozměnit strukturu projektu.
- Pro další podněty ke kritické práci s kolumbovským tématem čtěte kapitolu od Iry Shora: [Nový náhled na vědění a společnost.](#)

Postup

1. Žákyně a žáci již navazují na informace o renesanci a prvních zámořských plavbách, není to pro ně úplně nové téma.

- Začínáme krátkou evokací – rozdáváme lístečky a žákyně a žáci píší a lepí na tabuli, co už vědí o Kolumbovi (zadání je, ať píší cokoliv, co se týká Kryštofa Kolumba, bez ohledu na to, jestli to už na tabuli je a jestli je to pravda nebo jak důležitá je informace – zjednodušený brainstorming). Po cca 6–8 minutách se shromáždíme u tabule s lístečky a společně je seskupujeme – podobné informace dáváme k sobě.

2. objevil Ameriku, loď karavela, španěl nebo portugalec

- Krátce diskutujeme o tom, jestli jsou tam nějaké nejasné informace, něco, co víme, že není pravda. Případné nejasnosti faktického charakteru si krátce vysvětlíme. (zde např. info, zda byl Španěl, Portugalec či Ital – krátce ujasníme)

Efekt kroku 1 – evokační „otvůrák“. Hlavním cílem projektu je objevit rozdílný pohled na objevení Ameriky, proto jsme si moc nehráli* y s jednotlivými informacemi – dávali* y jsme si pozor, abychom nezklouzili* y k výkladu „všeho“ – jen významné miskoncepty jsme si krátce vysvětlili* y, abychom se naladili* y na stejnou vlnu a měli* y nějaké základní úvodní informace do tématu.

2. Krátké video. Zadání: *Podíváme se na krátké video, máte papír a tužku a během sledování videa si zaznamenejte, co dalšího se dozvíte.* Ještě žactvo upozorníme, že to není dokument, je to sestřih z filmu. Krátká diskuze, co to znamená ohledně věrohodnosti – jak je to s historickou přesností u filmů.

Společně promítneme video (sestřih z filmu 1492 Conquest of Paradise – s hudbou od Vangelise) (určitě zatáhnout, zhasnout a projektorem „ve velkém“ i s hudbou – pro větší zážitek). Po videu necháme chvíli doznít atmosféru a pak rozebíráme, co nového nám film ukázal (max. 10 minut).

Efekt kroku 2 – díky hudbě emoční zážitek. Žactvo si všimlo např. astrolábu, chvíli jsme mluvili* y o mouchách (v ukázce podle toho, že Kolumba kousla moucha, pochopil, že je blízko pevniny) a o chování domorodců. Taky jsme diskutovali* y, co to stavěli* y (kostel, náboženství).

Projekt probíhal v pondělí ráno a bylo to bohužel znát – žactvo bylo ještě ospalé a neprobuzené... tak diskuze nebyla tak živá, jako bývá ve třídě obvyklé.

3. Čteme záznamy z deníku. Pro účely projektu krácené úryvky z Kolumbova deníku (viz příloha).

- Motivace – prošli* y jsme, co jsme věděli* y na začátku, máme tu pohled filmu a nyní se seznámíme s pohledem Kryštofa Kolumba.
- Zadání: Čteme si text a u informací, které už známe (ať na začátku nebo na základě filmu), si uděláme tečku. Pokud by tam byla nějaká hodně překvapivá informace, něco úplně nového, tak vykřičník. (velmi zjednodušená metoda Insert) Po čtení si ve dvojicích porovnáme své tečky a vykřičníky. Pak o vykřičnících diskutujeme ve skupině všichni* všechny. Diskutujeme i o věrohodnosti deníku jako záznamu.
- Z metodického hlediska by bylo na příště vhodné pracovat s celou metodou Insert (i se znaménkem pro rozpor, rozdíl, nesoulad) tak, aby žactvo jasněji formulovalo právě prvek věrohodnosti či nevěrohodnosti deníkových záznamů.

Efekt kroku 3 – spousta nových vjemů a informací. My jsme diskutovali* y o tom, proč Kolumbus zmiňuje zlato, a o tom, proč ho vnímali* y jako boha.

4. Živý obraz. Setkání Kolumba s příslušníky taínského etnika (2. hodina).

- Zadání: Vytvoříme společný živý obraz z okamžiku setkání Kolumba a jeho námořníků s Taínci. Každý* á se zapojí, postavy jednak budou mít „bublínky“ s tím, co říkají, a navíc budou mít v hlavě svůj krátký příběh. Tj. postavy mají něco vyjádřeno – co říkají a něco si myslí. Obraz má nějakou pohyblivou část „před“ a pak je stop a pracujeme s výrazem, gestem, mimikou.
- Žáci a žákyně nejdříve diskutují o rozdělení rolí, pak vyrábějí rekvizity a trénují svůj živý obraz (cca 30 minut).
- Živý obraz si „přehrajeme“. Potom vyučující postupně vyzývá jednotlivé žákyně a žáky v obraze a ti* ty postupně říkají „svůj příběh“.
- Po odeznění příběhů reflektujeme, co pro nás obraz znamená, jak se cítí

postavy v obraze a jak vidíme Kryštofa Kolumba.

Efekt kroku 4 – z počátku si musíme objasnit, co to je osobní příběh, obraz několikrát zkusíme, pracujeme s výrazem obličeje.

Sdílíme si příběhy lidí v obraze. (Zajímavý moment, jak jsme ovlivnění*é tím filmem – domorodci a domorodkyně v našem obraze napřahují zbraně, i když v deníku nic o nepřátelství není – to je jen postřeh, s žáky a žákyněmi zůstáváme na úrovni vlastního příběhu a prožitku v obraze.)

5. Příběh pokračuje. Čí hlasy není slyšet?

- *Máme náš evropský pohled na Kryštofa Kolumba. Máme příběh námořníka a setkání s domorodými muži a ženami. Pro nás Evropany a Evropanky – a pro naši učebnici – tím ten příběh končí. My se podíváme, jak ten příběh pokračoval...*
- Čteme text z Washington Post (upravený a zkrácený – viz příloha). Použijeme velmi zjednodušenou metodu podvojného deníku – ke každému odstavci textu si musíme udělat jednu poznámku, jeden komentář. Poté ve skupině diskutujeme o novém pohledu – co jsme se dozvěděli*y nyní.

Efekt kroku 5 – hodně jiný pohled a zajímavá diskuze s žáky a žákyněmi. My se znovu vracíme k tématu zlata.

6. Vracíme se k našemu živému obraze.

- *V živém obraze jsme měli*y taínské děti... představte si nyní malou holčičku z kmene Taíno... tu, která byla ve vašem živém obraze a setkala se s Kolumbem. Nyní rok poté... co by si asi tahle holčička zapsala do svého deníčku (kdyby si ho psala)?* Samostatná práce – píšeme deníkový záznam (v plánu byly 2–3 odstavce, ale nestíháme, tak jeden odstavec).

Efekt kroku 6 – velmi silné emoce, původně jsme o tom chtěli*y ještě diskutovat, ale emoce byly opravdu zjitřené, tak to už moc nerozebíráme. Vzhledem k atmosféře přecházíme k zobecnění asi touto formou: „... Dobře, jasně nás to rozhodilo, trápí nás to... ale vzpomeňte si, že s tímhle tématem jsme se v dějepisu už několikrát setkali*y... násilí a nespravedlnost... teď vás to zasáhlo, ale bohužel to není nic nového... pojďme o tom přemýšlet... pojďme si to spojit.

Diskuzi vedeme spíš směrem k obecnému problému dějin – násilí místo spolupráce, jak se řešily nové situace, proč bylo často násilí nejjednodušším řešením.

Reflexe

- Zkuste si definovat, co pro mě bylo důležité v tomto projektu:
 - dozvědět se pravdu o Kryštofu Kolumbovi
 - krutý začátek novověku
 - nové zajímavosti
 - krutý začátek novověku
 - dozvědět se, kdo byl Kryštof Kolumbus
 - zjistit víc info o Kolumbovi
 - mělo nám to ukázat situaci v té době a dozvědět se něco nového

- cílem bylo zjistit, co to bylo za zvrhlíky
- Zkuste napsat jeden výstup, který máte:
 - nové zajímavosti
 - doteď jsem myslela, že je Kolumbus hrdina
 - dozvěděl jsem se o Kolumbovi a jeho plavbě
 - no, zjistilo se, že Kolumbus není tak hodnej, jak vypadal
- Diskutujeme o otázce, jestli byl Kolumbus hrdina.
- Dnešní projekt mi dal hodně nových informací.

Pedagogická reflexe

Efekt

Můj celkový dojem: trochu pomalejší rozjezd, ale zapojení překvapivých textů a emočních prožitků (včetně prvků dramatiky – živý obraz) to hodně rozproudilo. Možná, že jsme v závěru šli* y moc do emocí, ale vedly k obecné úvaze o postoji k řešení problémů (proč většinou sklouzneme k násilí a jestli to jde jinak), takže je považuji za přínosné.

Náš plán byl právě více se věnovat „stranám“ příběhu... vést to tím směrem, proč je nám Kolumbus prezentován jako hrdina (proč společnost akcentuje něco a něco zamlčuje), ... ale právě díky tomu vzednutí emocí jsme to tak nějak intuitivně vyhodnotili* y, že to převedeme rovnou do obecné roviny. V tu chvíli nám přišlo důležitější morální hledisko.

Opět – časové hledisko – krásně by se dalo pokračovat právě spirálou. Teď by mohla nastat imaginace na téma „Jde to i jinak?“, „Jak by vypadala Amerika dnes, kdyby Španělsko přistupovalo k Taíncům a Taínkám jako k rovnocenným partnerům a partnerkám?“

Jaké principy kritické pedagogiky se podle mne v experimentu projeví a jak?

V tomto projektu se nám krásně rozjela spirála, myslím, že se nám povedlo kritické bádání pojmout trochu jinak – nejen jako práce se zdroji, ale právě i kritické bádání „v sobě“, ve svých pocitech, ve svém přístupu, ujasňování si „své pozice, svého hlasu“ – prvek, který pouhým čtením textů ne vždy nastane. K tomu docházelo především díky velké míře interakce mezi účastníky a účastnicemi (prakticky každá část obsahovala nějakou formu diskuze – ve dvojicích, ve skupině atd.), tím si žáci a žákyně přirozeně a v bezpečném prostředí postupně hledali* y svou pozici a svůj hlas. Také se nám povedlo pracovat na rozvoji stanovených kompetencí.

Ponaučení

Bylo to super téma – ladilo s dějepisem. Bylo by skvělé z toho udělat celkový projekt a postoupit do vyšších pater spirály. Vzhledem k času ani nebyl čas moc řešit „technickou“ kvalitu výstupů, jestli byly komentáře celými větami atd. Zaměřili* y jsme se na na diskuze nad podstatou tématu.

Původně jsme ještě plánovali* y práci s anglickým textem (dalším pohledem na Kolumba, kde bylo víc údajů a dat), ale nakonec asi bylo dobře, že jsme ho nepoužili* y – myslím, že na ty tři hodiny bylo textu a dalších aktivit tak akorát. Pro mě je to i ponaučení, protože obvykle to přeženu a mám až moc textů a materiálů. Povedlo se nám vyvážit práci s texty, s dramatikou a diskuzemi.

Uvažuji o tom, jestli by bylo dobré do reflexe, do závěrečných obecnějších úvah už zahrnout, že to někdy fungovalo i jinak, že to ne vždy byl střet a násilí (i když upřímně, on to střet a násilí bylo skoro vždycky). Na jednu stranu by

to byl dobrý můstek do imaginace a nasměrování k řešení... a jako učitel mám tendenci vždycky skončit nějak pozitivně. Na druhou stranu nevím, jestli by to „neotupilo / moc neobrousilo“ ten emoční prožitek a vědomí a závěr, že to zkrátka bylo špatně.

Z mého hlediska reflektuji také potřebu více žákům a žákyním opravdu naslouchat a respektovat jejich názory. To ilustruje i jeden ze závěrečných komentářů, kdy jedna žákyně shrnula své pocity, že „chudáci psi, chudáci indiáni“ (reagovala na informaci, že Španělé honili domorodé obyvatelstvo i za pomoci psů). Moje první reakce jako vyučujícího byla myšlenka: „No počkej, my přece neřešíme psy, řešíme lidi.“ Příliš rychle jsem to hodnotil ze svého pohledu. Na to si musím dávat pozor, při mé zpětné reflexi mi došlo, že ona žákyně měla vlastně pravdu, protože psi byli obětí násilí a zneužití stejně jako lidé.

Silné emoce: Tady byl hodně cenný tandem. Moje první reakce na emoce byla obava – strach, jestli jsme nazašli*y moc daleko, jestli jsme „neřali*y moc do živého“. Nějak v této situaci zafungovalo to, že jsme tam byli*y dva, paní učitelka Bíziková to v tu chvíli podržela. Ani jsme to spolu v tom okamžiku nekomunikovali*y – ale asi vědomí, že v tom v ten okamžik nejsem sám, mi hodně pomohlo. Byla to ona, která to pak přetavila právě do obecné roviny – myslím, že právě to vedení k určitému nadhledu pomohlo si k emocím najít vztah.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

www.futuropolis.cz